

PLATFORM

PABO

Nieuwsmagazine voor docenten
en opleidingsmanagement

Thema: Lezen

- Aleid Truijens: Literatuur op de pabo
- Als ze maar lezen?
- En ook nog: begrijpend lezen, bibliotheken voor kansarme kinderen, het juiste boek kiezen

Lezen vergroot de wereld

Annemarie Terhell

Het onderwijs is klaar voor een revolutie, denkt neuropsycholoog en hersenwetenschapper professor Jelle Jolles. Als directeur van het Centrum Brein & Leren wil hij zich inzetten voor verbetering van de educatie en ontplooiing van kinderen. Binnen vijf tot tien jaar tijd moet een neuropsychologische visie zijn veroverd en verbeterd. Het doel: een optimale ontwikkeling van het brein, de cognities, de motivatie en beleving van kinderen en tieners. Talentontwikkeling wordt het toverwoord van de toekomst.

Jelle Jolles is een bevlogen man. Thuis, aan een glazen tafel met uitzicht over het Amsterdamse Vondelpark, schreef hij zijn boek *Ellis en het verbreinen* en werkt hij nu aan een tweede boek voor een breed publiek. Als hij over zijn werk vertelt, beginnen zijn ogen te schitteren. 'Ik word steeds driester in mijn stellingen, omdat ik zie dat deze aanpak werkt. Leerkrachten en docenten die onze kennis in de praktijk toepassen zijn enthousiast en hebben succes. De kern van onze aanpak is: richt je op het kind, prikkel zijn nieuwsgierigheid, stimuleer de verbeelding. En ontwikkel de cognitieve en sociale functies; dan ontwikkelen de schoolse vaardigheden mee.'

— Zwakke punten

Jolles is vertegenwoordiger van de 'neuropsychologische visie', een visie op ontplooiing, onderwijs en educatie die is gebaseerd op inzichten die zijn verworven door multidimensionaal wetenschappelijk onderzoek. 'Onze hersenen bestaan uit een aantal verschillende organen,' legt hij uit. 'Al die delen hebben een eigen doel en functie. Daarom zijn er ook meerdere strategieën om vraagstukken of problemen te lijf te gaan. De kern van onze visie is dat een kind in de loop van zijn ontwikkeling alle hersendelen, en daarmee alle mogelijke strategieën, optimaal moet ontwikkelen. Zorg dat het kind verschillende 'gereedenschappen' ontwikkelt waarmee het uit de voeten kan. Te vaak wordt op school uitgegaan van één dominante strategie, gekoppeld aan een bepaalde didactische methode. Wij zeggen: stimuleer kinderen om

ook andere routes te bewandelen en stimuleer niet alleen waar ze toch al goed in zijn.'

— Staartdeling

Een voorbeeld. 'De dominante rekenmethode in het basisonderwijs is nu gebaseerd op het 'realistisch rekenen', waarbij een in woorden ingeklede opdracht gegeven wordt. Zo'n opdracht kan alleen goed worden uitgevoerd wanneer de leerling beschikt over een goede taalbeheersing. Een deel van de kinderen (vooral jongens, maar ook meisjes) hebben daar, zelfs aan het eind van de basisschool, nog moeite mee, of kunnen beter met visueel-ruimtelijke informatie uit de voeten. Wij zeggen daarom: leer ze óók andere metho-

den, zoals de staartdeling. En stimuleer het rekenen daarnaast ook op andere manieren, bijvoorbeeld in de gymzaal. Het schatten van verhoudingen en afstanden, het doseren van kracht, prikkelt andere hersendelen. Laat ze eens in gelijke sprongen de overkant van de gymzaal bereiken.'

— Rode roversdochter

Lezen is voor de neuropsychologische ontwikkeling en de hersenrijping een uitstekend hulpmiddel, het stimuleert het brein op verschillende manieren. Jolles: 'Uit hersenonderzoek blijkt dat de vaardigheden die je nodig hebt om geschreven tekst te interpreteren, zich in verschillende hersendelen bevinden. Bovendien maak je met lezen een mentaal model van de wereld. Als je leest over een rode roversdochter die in een bootje zit, dan ruik je het water, je voelt hoe de golven op en neer klotsen. Je identificeert je met de hoofdpersoon. Voor de neuropsychologie is ook dat mentale beeld gigantisch van belang. Het stuurt lichamelijke processen, je kunt zelfs lichamelijke sensaties ervaren: je krijgt hartkloppingen wanneer de boot bijna op de klippen botst.'

—Over Jelle Jolles

Prof. dr. Jelle Jolles (1949) schreef *Ellis en het verbreinen*. Over hersenen, gedrag en educatie. (Neuropsych Publishers); rond december verschijnt zijn tweede boek *Alles is leren. Nieuw inzicht in denken, doen, nieuwsgierigheid en ontplooiing* bij Maven Publishing. Jolles is landelijk coördinator van LEARN! en directeur van het Centrum Brein & Leren, een snel groeiend research-, kennis- en expertisecentrum. Binnen zijn instituut werkt een team van veertig wetenschappers aan fundamenteel en toegepast onderzoek op het gebied van leren, onderwijs en opvoeding in relatie tot de neuropsychologische en cognitieve ontwikkeling in verschillende onderzoekslijnen: 'het lerende kind', 'de lerende tiener', 'de lerende student' de 'lerende docent/ouder' en 'leer- en gedragsstoornissen'. Het Centrum Brein & Leren werkt nauw samen met maatschappelijke organisaties zoals basisscholen, scholen voor voortgezet of beroepsonderwijs, hogescholen, uitgeverijen en andere partners om de praktijk te verbeteren.

—Rebelleren

Het lezen van fictie daarbij raakt tegelijk aan een ander, belangrijk onderdeel van de sociaal emotionele ontwikkeling: het denken over 'sociale regels', over de omgang met anderen. 'Grenzen die door je ouders zijn gesteld, kunnen overtreden worden in een boek. Persoonlijk, als Jelle Jolles, denk ik dat die grenzen ook overtreden móeten worden. Kinderen horen grenzen op te rekken, te rebelleren. In boeken kun je beleven wat er gebeurt als je een andere route neemt. Vaak leidt dat tot nieuwe visies, tot een grensverleggende invalshoek. Als je leest, beleef je het verhaal zintuiglijk en emotioneel. Je ziet het voor je: visueel, ruimtelijk – alle handelingen die erbij betrokken zijn. Op je bed of in je boomhut kun je de wereld aan je voorbij zien trekken.'

—iPadgeneratie

Over de toekomst is Jolles duidelijk, in een nieuwe generatie die een leven leidt uitsluitend achter de iPad, gelooft hij niet. 'Onze mogelijkheden zijn zoveel groter, bewijst ons brein. Een heel aantal hersenfuncties worden niet of nauwelijks benut door ICT-toepassingen; dat leidt ertoe dat we te weinig ervaren op psychomotorisch, talig en sensorisch gebied. Je doet kinderen te kort door ze alléén met die iPad of computer op te voeden. Twintig jaar geleden konden wij ons

geen voorstelling maken van de wereld van nu, wij hebben dus ook geen idee waar het heen zal gaan in 2025. We moeten kinderen daarom breed ontwikkelen: ze leren om waar te nemen, voorstellingen te maken, hun denkinhoud te manipuleren. Als je de cognitieve en sociale functies stimuleert, en je niet beperkt tot de schoolse vakken zoals taal en rekenen, dan kom je een niveau dieper. Dat geeft een grotere kans dat de rest helemaal vanzelf volgt. Of zit ik nu erg te orakelen?'

—Reddingsboei

De inzichten in hoe ons brein functioneert zijn de laatste jaren veranderd. Maar hoe kun je zorgen dat die ook in de praktijk van het onderwijs worden gebruikt? Jolles: 'Het probleem is dat de belangrijkste onderwijsvormingen van de afgelopen decennia vanuit een ideologisch perspectief zijn ontstaan, met onvoldoende onderbouwing vanuit de wetenschap. De Mammoetwet, het Studiehuis, we hebben ze allemaal zien mislukken. Vanuit de ontwikkelingspsychologie en vanuit cognitief en hersenonderzoek kunnen we dat nu verklaren, we weten inmiddels veel meer van het lerende kind. Nu we veel beter weten wat de bron is van individuele verschillen in het leren, nu we inzien hoe cognities zich ontwikkelen over een langere periode, kunnen we optimistischer zijn over de toekomst.

Onze wetenschappelijk onderbouwde visie is een reddingsboei waarmee we het onderwijs anders kunnen inrichten.'

—Academisering

Natuurlijk, er zullen altijd bewegingen zijn die zich tegen veranderingen keren, weet Jolles. 'Maar dit proces zet door, dat kan niet anders. Ik vergelijk het onderwijs wel eens met de praktijk van de huisarts. Dertig jaar geleden kon een arts nog zeggen: ik doe het op mijn manier. Tegenwoordig zijn er geen artsen meer die niet academisch hebben leren denken. De dokterspraktijk is nu evidence based, inzicht uit wetenschappelijk onderzoek bepaalt de dagelijkse besluitvorming. In het onderwijs is de kennis uit wetenschap nog heel erg nieuw, niet iedereen ziet de voordelen. Ik ben ervan overtuigd dat het kwartje zal gaan vallen in het komende decennium. De overheid moet ervoor gaan zorgen dat ook het onderwijs science based gaat werken. Ze moet veranderingen stimuleren en faciliteren, zonder op de stoel van de onderwijsgevende of wetenschapper te gaan zitten.'

Dit artikel verscheen eerder in het tijdschrift 'Lezen', jaargang 7, nummer 3 en is met toestemming van de uitgever overgenomen.

GRATIS! Meld u nu aan!

LEZEN EN LATEN LEZEN

LEZEN is het gratis kwartaalblad op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie en is bestemd voor professionals die werken met kinderen en jongeren van 0–18 jaar.

Wilt u LEZEN ontvangen? Meld u aan op lezen.nl

Kent u iemand uit uw omgeving die LEZEN ook zou willen ontvangen?

Stuur hem of haar door naar lezen.nl

lezen
STICHTING LEZEN

Lezen voor je plezier

'Als je niet van lezen houdt, dan heb je het juiste boek nog niet gevonden'

Drs. Inouk Boerma & Dr. Suzanne Mol

Een prachtig motto voor iemand die veel van lezen houdt. Maar natuurlijk zijn er ook veel kinderen die al gaan zuchten bij de gedachte aan een boek. En dat terwijl lezen juist zo belangrijk is voor de taal- en algemene ontwikkeling van kinderen. Alle reden dus voor leerkrachten en ouders om goed hun best te doen om kinderen wel 'het juiste boek' te laten vinden.

— Betere schoolprestaties

Recent onderzoek van de Universiteit van Amsterdam heeft aangetoond dat kinderen die meer boeken lezen in hun vrije tijd een hogere score halen op de Cito Eindtoets in groep 8. Ook het niveau van de boeken speelt mee: hoe moeilijker de gelezen boeken, des te hoger de score (Kortlever & Lemmens, 2012). De Britse onderzoeker Mark Taylor (2011) gaat zelfs nog verder. In zijn onderzoek toonde hij aan dat er een positief verband is tussen het lezen in de vrije tijd als tiener en het hebben van een succesvolle carrière.

Mol en Bus (2011) hebben 85 studies geanalyseerd om de relatie tussen vrijetijdslezen en taal- en leesvaardigheid samen te vatten. Zij concluderen dat basisschoolleerlingen die veel lezen in hun vrije tijd beschikken over een betere taal- en leesvaardigheid: zij hebben een betere woordenschat en zijn beter in begrijpend lezen, technisch lezen en spelling dan kinderen die weinig lezen in hun vrije tijd. Ouders spelen hierin een belangrijke, stimulerende rol, wanneer ze starten met voorlezen voordat kinderen naar de basisschool gaan. Kinderen die afkomstig zijn uit een taalrijke thuisomgeving, waarin veel wordt (voor)gelezen, blijken een betere taal-/leesontwikkeling door te maken dan kinderen uit milieus waar minder wordt gelezen.

— 'Ben jij een goede lezer?'

Uit eigen onderzoek dat recentelijk is uitgevoerd door het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam blijkt dat de thuisomgeving ook een rol speelt bij de competentiebeleving van kinderen. Daarbij gaat het om de vraag of kinderen zichzelf een goede lezer vinden. Kinderen die uit een omgeving komen waar veel wordt gelezen of waarin 'lezen' belangrijk wordt gevonden, blijken zichzelf betere lezers te vinden dan hun klasgenoten. Deze zogenaamde 'self-efficacy' speelt een belangrijke rol bij motivatie: kinderen die verwachten dat zij een taak goed kunnen uitvoeren, zullen deze taak eerder aanpakken (Schunk & Zimmerman, 2007). Als een kind verwacht dat het goed in staat is om een boek uit te lezen, dan zal het bijvoorbeeld eerder naar een boek grijpen in zijn vrije tijd. De kans is dan ook groot dat hij of zij daardoor gemotiveerd blijft om te lezen, een (nog) betere lezer wordt en betere cijfers haalt op school. Ook dit blijkt uit ons lopende onderzoek: de kinderen die zichzelf een betere

Dr. Inouk Boerma is werkzaam als docent / onderzoeker bij de Hogeschool iPabo en het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Dr. Suzanne Mol is als onderzoeker verbonden aan het Centrum Brein & Leren van de Vrije Universiteit Amsterdam.

lezer vonden, waren ook daadwerkelijk beter in begrijpend lezen (Boerma, Mol & Jolles, in voorbereiding).

— Lezen is leuk

Natuurlijk zijn de schoolprestaties niet de enige reden om kinderen te stimuleren te lezen. Kinderen die lezen zullen ontdekken dat het ook gewoon leuk is. Al lezende worden ze meegenomen naar onbekende werelden en ontdekken en leren ze nieuwe dingen. Ze kunnen zich identificeren met personen die in het verhaal voorkomen en ze kunnen hun creativiteit ontwikkelen door verder te fantaseren over het verhaal. Ze krijgen inzicht in hun eigen emoties en gevoelens en in die van anderen en ze leren over sociale en morele conventies of gebruiken die gelden in hun cultuur (Jolles, 2011; Terhell, 2012). Toch zal niet elk kind zich automatisch ontwikkelen tot een lezer. Sommige kinderen pakken simpelweg niet graag een boek. Pas als een kind zelf heeft ervaren dat lezen ook leuk kan zijn, kan het zich ontwikkelen tot een lezer. Opvoeders en leerkrachten moeten dus alles uit de kast halen om een kind te helpen bij het ontwikkelen van leesplezier. Het gaat daarbij ook om het veranderen van de leesattitude.

Foto: www.flickr.com/vdm

— Op school

Het is de taak van de leerkracht om kinderen kennis te laten maken met verschillende soorten boeken door bijvoorbeeld nieuwe boeken te introduceren en veel voor te lezen. De leerkracht kan kinderen helpen ontdekken welk boek bij ze past. Door met kinderen te praten over de verhalen die ze hebben gelezen zorg je er als leerkracht voor dat kinderen meer gaan begrijpen van het verhaal en bovendien ontdek je zo welke boeken ze leuk vinden. Ook is het belangrijk dat leerkrachten aan ouders informatie geven over het nut van (voor)lezen en de manier waarop zij hun kinderen kunnen helpen plezier te krijgen of te houden in het lezen. Om hiertoe in staat te zijn moeten leerkrachten natuurlijk ook zelf kennis hebben van kinderboeken. Dat is nu vaak juist een probleem. Chorus (2007) concludeert in haar onderzoek dat pabostudenten te weinig van kinderboeken weten om kinderen te kunnen enthousiasmeren voor lezen. Bovendien zouden zij een nog niet goed ontwikkelde vaardigheid hebben in het oordelen over jeugdliteratuur. Wat Chorus betreft is er dus ook een duidelijke rol voor de pabo's weggelegd. Op de iPabo hebben we deze uitdaging opgepakt en zijn we aan de slag gegaan met leesbevorderingslessen voor eerstejaars pabostudenten. Het bevorderen van inzicht in het grote belang van lezen voor de psychologische 'vorming' van het kind is daar een belangrijk onderdeel van. In 2013 zullen de eerste resultaten van het onderzoek worden gepubliceerd.

Ieder kind helpen een passend boek te vinden dat hem of haar aanspreekt, dat moet het streven zijn. Niet alleen omdat het goed is voor de (taal- en lees)ontwikkeling en omdat lezen je wereld vergroot, maar vooral ook omdat elk kind het plezier zou moeten kunnen ervaren van het helemaal opgaan en wegkruipen in een verhaal.

—Referenties

- Boerma, I.E., Mol, S.E. & Jolles, J.J. (in voorbereiding). *Leesbeleving van kinderen op de basisschool: De rol van leesgedrag, motivatie en mentaliseren*.
- Jolles, J.J. (2011). *Ellis en het verbreinen. Over hersenen, gedrag & educatie*. Amsterdam/Maastricht: Neuropsych Publishers.
- Kortlever, D.M.J. & Lemmens, J.S. (2012). Relaties tussen leesgedrag en Cito-scores van kinderen. *Tijdschrift voor communicatiewetenschap*, 40, 87–105.
- Mol, S.E. & Bus, A.G. (2011). Lezen loont een leven lang: De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren. *Levende Talen Tijdschrift*, 12, 3–15.
- Schunk, D.H. & B.J. Zimmerman (2007). Influencing children's self-efficacy and self-regulation of reading and writing through modeling. *Reading & Writing Quarterly*, 23, 7–25.
- Taylor, M. (2011). The impact of reading on career prospects. *Books for Keeps. The children's book magazine online*. Retrieved in September 2012: <http://booksforkeeps.co.uk/issue/189/childrens-books/articles/other-articles/theimpact-of-reading-on-career-prospects>.
- Terhell, A. (2012). 'Lezen vergroot de wereld'. Interview met Jelle Jolles. *Lezen*, 3, 13–14.